

KLAUS MANN

HIJ WAS EEN VERTWIJFELD MENS...

Het bericht van Stefan Zweig's zelfmoord in Brazilië kwam zo volstrekt onverwacht, dat ik het eerst niet kon geloven.

Bij een ander kon je je erop voorbereiden; maar bij hem niet. Hij was zo vol van leven, hij leek volop te genieten. Hij was verwend door het geluk, zo evenwichtig, zo verstandig! Hij was beroemd en rijk. Hij had veel vrienden, een jonge vrouw - en hij gooide alles weg.... Waarom? In zijn afscheidsbrief praat hij over de oorlog. De oorlog, een triomf van barbarij, een doorbraak van oerinstincten. De humanist in hem gruwet ervan. Is dit nog wel zijn wereld? Hij herkent zich er niet meer in. "Ik pas niet meer in deze tijd. Deze tijd bevalt mij niet meer..." En hij grijpt naar het gif. Roem, geld en vrienden achterlatend; z'n jonge vrouw neemt hij mee.

Is het zo eenvoudig? Ach, wat weten wij ervan....

Ik lees zijn brieven van de laatste jaren nog een keer door.

Hier bedankt hij voor een boek, daar geeft hij kritiek of advies, belooft een artikel, vertelt over een reis of een theatervoorstelling. Niets anders? Toch wel, soms klinkt er een woord van ironie of van matheid, van onderdrukte zuchten en van discrete klachten. Maar ik zag het niet, ik begreep het niet. Ik hield hem voor een literator die gretig openstond voor de wereld en die er niet echt door geraakt werd. En hij bleek een vertwijfeld mens!

Toen ik hem voor het laatst zag, hier in New York – niet zo lang geleden: vijf of zes maanden, misschien zeven – toen lag de vertwijfeling al vlakbij op de loer. Hij liet niets merken, maar gaf een cocktail party. Een heel opgewekt feestje; er waren bijna uitsluitend schrijvers. Hij was zelf met huid en haar schrijver, de literatuur met hart en ziel toegedaan, "good old Stefan Zweig"!

Na de cocktail babbel ontmoette ik hem nog één keer, op straat. Hij kwam mij tegemoet op Fifth Avenue, zonder mij overigens te zien. Hij was "in gedachten verzonken" zoals je wel zegt. Het kunnen onmogelijk vrolijke gedachten geweest zijn. De zon scheen aan een heldere hemel; niet echter voor "good old Stez". Omdat hij zich onbespied achtte, veroorloofde hij zich een star en smartelijk gezicht. Er was geen spoor van het opgewekte gelaat dat men van hem kende. Overigens was hij die morgen ongeschoren, waardoor zijn gezicht vervreemd en verwilderd toonde.

Ik keek hem aan, zijn stoppelbaard, zijn nietsziende, duistere ogen, en ik dacht, "Nou zeg! Wat is er met hem aan de hand?". Ik liep op hem af: "Op pad? En waarom zo'n haast?" Hij kwam tot zichzelf als een slaapwandelaar die zijn naam hoort roepen. Een seconde later was hij weer zichzelf en kon weer glimlachen, babbelen, grapjes maken; sociaal verbonden als altijd: de goed gemanierde, elegante, een beetje te gladde, iets te aardige man van de brieven met zijn Weens nasale stemgeluid en zijn boven alle twijfel verheven eminent pacifistische gezindheid.

Maar het verwilderde baardgezicht dat hij mij getoond had, gaf me wel te denken. Ik dacht: "Nou zeg?".

Hij was een vertwijfeld mens....

Uit: Stefan Zweig, Im Zeugnis seiner Freunde

Vertaling Dirk Jansen
November 2011